

ЗАГАЛЬНОЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ У ПОЛЬЩІ

Аналізуються загальноцивілізаційні тенденції розвитку освіти у Польщі, серед яких головними постають професійна підготовка вчителя до формування відповідних інтерперсональних відносин в освітньому просторі, що ґрунтуються на толерантності, розумінні іншої людини, збереженні рівноваги між європейським і національним вимірами системи виховання; науковість, інтеграційність і міждисциплінарність змісту професійної підготовки майбутнього вчителя.

Аналіз сучасної соціокультурної ситуації в світі та Польщі дозволяє стверджувати, що у всіх сферах життєдіяльності людини і суспільства все більше утверджуються загальноцивілізаційні тенденції розвитку, що характерні для XXI століття. Передусім це тенденція зближення націй, народів, держав через створення спільного економічного, інформаційного, а зважаючи на вимоги Болонського процесу, й освітнього простору Європи.

Особлива увага при цьому акцентується на проблемі зближення польської та європейської культур, що приводить до зростання темпів глобальної інтеграції матеріальної й духовної культури різних країн, інтенсивного розширення сфер міжкультурного спілкування з усіма членами світового співтовариства, поглиблення змісту їхнього співробітництва.

При цьому інтенсивна інтернаціоналізація й інтеграція різних аспектів життєдіяльності держав і окремих народів сприяє зростанню ролі освіти, як однієї зі складових людської цивілізації. Виникла необхідність адекватної відповідності освітньої галузі вимогам світу, що змінюється, вона має передбачати майбутнє, усувати існуючі умовні межі міжособистісного спілкування в умовах глобалізації. Мета нашої статті - виявлення загальноцивілізаційних тенденцій розвитку освіти у Польщі.

Аналіз наукових джерел дозволяє дійти висновку про певні сучасні цивілізаційні імперативи, що зумовили докорінні зміни в освітніх системах світу, у тому числі у Польській освітній галузі:

– демократизація суспільства, формування нових соціально-економічних структур, їхня орієнтація на ринкові відносини, жорстка професійна конкуренція;

– необхідність розрізнення двох процесів, що є основою діяльності вищого навчального закладу – освіти і професійної підготовки;

– забезпечення випускникам можливості здійснювати професійну кар'єру при одночасному дотриманні ними принципів соціальної справедливості, відповідальності, загальнолюдських цінностей і моралі;

– диференціація вимог до характеру і змісту освіти і професійної підготовки фахівців з вищою освітою різних освітньо-кваліфікаційних

рівнів;

- введення механізму об'єктивного педагогічного контролю за визначенням результатів діяльності системи вищої освіти і навчальних досягнень тих, хто навчається.

Подальше реформування системи професійної підготовки педагогічних кадрів у Польщі та Україні з урахуванням вимог Болонської декларації та сучасних процесів глобалізації та інтеграції вимагає наступних заходів:

- оптимізація кадрового забезпечення навчальних закладів із урахуванням їх професійних якостей;

- модернізація системи підготовки педагогічних працівників на післявузівському етапі з урахуванням необхідності розвитку професійної компетенції педагогічних працівників;

- оновлення змісту професійної освіти майбутніх педагогів на засадах суб'єкт-суб'єкт особистісно орієнтованої парадигми освіти;

- довгострокове прогнозування потреби в педагогічних і науково-педагогічних кадрах;

- побудова системи неперервної професійної освіти для педагогічних працівників з урахуванням процесів глобалізації, інтеграції, регіоналізації в сучасному світі;

- модернізація системи підготовки педагогічних кадрів шляхом узгодження з імперативами сучасного світу, який входить в еру інформаційного суспільства;

- розробка акмеологічних засад розвитку суб'єктів освітнього простору та професіоналізму вчителя у вітчизняних наукових теоріях;

- уніфікація на державному рівні змісту професійної підготовки майбутніх учителів з урахуванням вимог ринку до кваліфікації фахівців;

- поглиблення міжнародного співробітництва в галузі інноваційних технологій професійної підготовки педагогічних кадрів [1: 480].

За таких умов пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку вищої освіти є такі:

- формування національних і загальнолюдських цінностей;

- особистісна орієнтація вищої освіти;

- створення для громадян рівних можливостей у здобутті вищої освіти;

- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;

- запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій;

- формування в системі освіти нормативно-правових і організаційно-економічних механізмів залучення і використання позабюджетних коштів;

- підвищення соціального статусу і професіоналізму працівників освіти, посилення їх державної і суспільної підтримки;

- розвиток освіти як відкритої державно-суспільної системи;

Зазначені напрями реформування освітньої галузі Польщі та України в цілому узгоджуються із сучасною світовою тенденцією впровадження принципів неперервної освіти, створення нових типів навчальних закладів для неформальної освіти (народні будинки – Німеччина, Нідерланди;

громадські мережі саморегульованої освіти – США; інформаційно-навчальні центри, суспільні зали, центри освіти жінок – Японія).

Відбувається реалізація принципів безперервної системи освіти – системи базових ідей, які необхідно впроваджувати у процесі конструювання системи освітніх установ, супроводжуючих людину в різні періоди її життя. До таких належать:

а) поступальність у формуванні і збагаченні творчого потенціалу особистості;

б) вертикальна і горизонтальна цілісність позитивного освітнього процесу;

в) інтеграція навчальної і практичної діяльності;

г) урахування особливостей структури і змісту освітніх потреб людини на різних стадіях її життєвого циклу;

д) змістова спадкоємність висхідних ступенів освітніх шаблів;

е) єдність професійної, загальної і гуманітарної освіти;

ж) самоосвіта в періоди між стадіями організованої навчальної діяльності;

з) інтеграція формальної, неформальної та інформальної складових безперервного освітнього процесу.

Усе це позначається на радикальних змінах у філософії освіти, коли реформується основа навчально-виховного процесу у ВНЗ – взаємодія всіх учасників навчального процесу, що зумовлюється переходом від адміністративно-репродуктивної педагогіки до гуманістичної, до співробітництва і співтворчості, що передбачає утвердження студента як активного учасника навчального процесу.

До цього спонукають основні вимоги Болонського процесу, що надають студентіві широкі можливості для самостійності, самовдосконалення та самореалізації, для виявлення творчих здібностей, відкриваючи шляхи їх реалізації [2: 161-163].

Відзначимо, що цю концепцію покладено в основу реформування освіти Польщі, про що пишуть польські науковці. К. Дєпек у статті, присвяченій проблемам педагогіки вищої школи у III тисячолітті, підкреслює, що трансформаційні процеси у Польщі розпочалися у 1989 році, коли розгорнулися широкі дискусії освітян.

К. Дєпек стверджує, що в академічній освіті педагог, викладач має бути "не джерелом інформації, а виступати в ролі провідника у світі цінностей, навчати студентів, як вони самостійно мають вчитися, виявляти ініціативу і бути інноваційними, вміти з ними здійснювати діалог, який дозволяє перетворювати інформацію у глибокі знання" [3: 24-39].

Цей висновок реалізується у розвитку в Польщі інтегрованих навчальних курсів, коли окремі навчальні предмети, мають відповідники у об'єднанні декількох дисциплін. Наприклад, такими є політологія та соціологія, які в Україні вивчаються як окремі дисципліни.

При цьому В. Врублевська наголошує, що головне прагнення вищої освіти Польщі полягає у забезпеченні індивідуального розвитку студента та наданні високої професійної підготовки, що досягається на основі його

активності, самостійності і творчості у розв'язанні навчальних завдань [4: 78].

Зазначений процес відбувається за умов трансформації всього польського суспільства. Освітній контекст трансформації, без якої неможлива реалізація курсу на європейські стандарти освіти, вимагає широких інновацій і модернізації навчального процесу у вищій школі, докорінних змін форм і методів, що позначається на змінах у взаєминах між викладачем і студентом.

Відтак Д. Калодзейський визначає найголовнішими серед сучасних концепцій дидактично-виховних знань щодо підготовки висококваліфікованих фахівців такі:

- поєднання знань і досвіду студентів;
- піднесення їх дослідницько-пізнавальної активності; розвиток творчих сил; орієнтація на інноваційні пошуки;
- поєднання теорії з практикою; цінування своєї професії; підготовка до систематичного самостійного навчання впродовж усього життя [5: 21-22].

У зв'язку з цим В. Горинь у статті, присвяченій педагогіці вищої школи, зауважив: "Неоціненним і разом із тим необхідним помічником у дорозі студента шляхами закладів вищої школи є академічний вчитель. Від його знань, умінь володіти дидактичними і виховними методами залежить кінцевий результат навчання". При цьому автор наголошує на якостях, якими повинен володіти педагог. Серед них він виділяє компетентність, високий рівень інтелігентності, творчий підхід до навчального процесу. Робиться висновок про високу роль вчителя як "провідника у царині освіти нового тисячоліття" [6: 93-94].

Зазначені процеси торкаються й освітньої політики Польщі, яка протягом останніх 20-30 років зазнала істотних змін. Сьогодні вона розробляється з урахуванням невирішених у минулому актуальних завдань, а також з орієнтацією на західноєвропейські тенденції розвитку освіти (У. Новацка, І. Шемпрух) [7].

Головна проблема минулого полягала в моноідеологізації та політизації. Саме тому на початкових етапах політичних і соціально-економічних перетворень (1993 р.) польський уряд опублікував документ *"Гарна і сучасна школа – продовження змін у системі освіти"*. Оголошена в документі реформа поряд з введенням альтернативних навчальних програм, озброєння студентів уміньми, необхідними для життя в сучасному суспільстві тощо передбачала збереження і використання позитивних традицій, у тому числі й взаємодії в колективі, навчання в команді та ін.

Прийнятий у 1994 р. Міністерством народної освіти документ *"Головні напрямки вдосконалення системи освіти в Польщі"* важливим орієнтиром визначив "...дотримання прав дитини та її основних свобод; повагу до батьків дитини, її культурної ідентичності, мови та національним цінностей країни, в якій вона живе або вихідцем якої є; підготовку дитини до громадського життя у вільному суспільстві, для якого характерна атмосфера взаєморозуміння і миру, толерантності, рівноцінності статей, а також дружби стосовно інших народів, етнічних і релігійних груп" [8: 81].

Усе це повною мірою стосується і студентської аудиторії та свідчить про те, що Польща реформує систему вищої професійної освіти відповідно до полікультурних традицій, які сформувалися в концепціях багатьох розвинутих країн.

Так, найбільші університети країни, що мають усталені традиції полікультурності, такі як Варшавський університет, Ягеллонський університет (м. Краків), університет Марії Кюрі-Склодовської (м. Люблін) та ін. здійснюють професійну підготовку вчителя для дітей – представників етнічних меншин; тому в цих університетах активно розвивається україністика, русистика тощо.

Аналіз досліджень, присвячених реформуванню освітньої системи Польщі, засвідчує, що саме в плані гармонізації "моно" і "полікультур" можлива організація за бажанням батьків навчання в групах, класах або школах мовою тієї або іншої меншини або з додатковим вивченням рідної мови, історії та культури.

Відтак, провідними загальноцивілізаційними тенденціями розвитку освіти в Польщі, у тому числі і педагогічної, постають:

- соціально-культурна актуалізація майбутніх педагогів;
- зміна цілей навчання і виховного ідеалу у зв'язку зі змінами, що відбуваються в польському суспільстві та його залученням до європейського співтовариства;
- професійна підготовка майбутніх педагогів до європейської інтеграції на інструментальному та екзистенційному рівнях;
- підготовка вчителя до формування відповідних інтерперсональних відносин в освітньому просторі, що ґрунтуються на толерантності, розумінні іншої людини, збереженні рівноваги між європейським і національним вимірами системи виховання;
- науковість, інтеграційність і міждисциплінарність змісту професійної підготовки майбутнього вчителя.

Проведений аналіз засвідчив, що сучасна освіта має будуватися на основі врахування таких основних принципів: діалектичної включеності національної освіти у світову систему освіти; історико-культурної та цивілізаційної спрямованості національної освіти (що передбачає необхідність розкриття історичної обумовленості явищ минулого і сьогодення, вивчення фольклору, національного мистецтва, звичаїв і традицій); полікультурної ідентифікації та самоактуалізація особистості; глобальності культурно-освітнього процесу, відповідального за розвиток цілісного наукового світогляду.

При цьому за сучасних умов соціокультурного розвитку освітнього простору особливого значення набуває формування духовності майбутнього вчителя, що передбачає розвиток у нього духовних потреб, засвоєння універсальних духовних цінностей, орієнтованих на гуманістичні та демократичні ідеї.

Список використаних джерел та літератури

1. Якса Н.В. Професійна підготовка майбутніх учителів: теорія і методика міжкультурної взаємодії в умовах Кримського регіону: монографія / Н.В. Якса. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2008. – 536 с.
2. Кардаш Н. Творча співпраця викладача і студентів як необхідна умова навчання народним ремеслам / Н. Кардаш // Вісник Львівського університету. – 2005. – Вип. 19. – С. 160 – 165.
3. Denek K. Dydaktyka w szkole wyższej przetomu drugiego i trzeciego milenium / K. Denek // Pedagogika Szkoły Wyższej. – 2001. – № 18. – S. 24 – 39.
4. Wróblewska W. Wartości w edukacji uniwersyteckiej / W. Wróblewska // Problemy i dyskusje. – 2001. – № 18. – S. 74 – 81.
5. Kalodziejski D. Proces kształcenia i jego formy / D. Kalodziejski // Podstawy pedagogiki i psychologii dla słuchaczy kursu kwalifikacyjnego podoficerów Państwowej Straży Pożarnej. – Warszawa, 2005. – S. 15 – 28.
6. Horyn W. Pedagogika szkoły wyższej wobec wyzwań / W. Horyn // Problemy i dyskusje. – 2001. – № 6. – S. 91 – 96.
7. Шемпрух І. Тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918 – 1999 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / І. Шемпрух. – К., 2001. – 43 с.
8. Савина А. К. Польша: образовательная политика государства для XXI в. / А. К. Савина // Педагогика. – 2002. – № 8. – С. 81.

Jaksa N.V. Tendencje ogólnocywilizacyjne rozwoju edukacji w Polsce
Analizowane są tendencje ogólnocywilizacyjne rozwoju edukacji w Polsce, wśród których główne są fachowe przygotowanie nauczyciela do kształtowania odpowiednich stosunków interpersonalnych w przestrzeni edukacyjnej, które bazują się na tolerancji, rozumieniu innego człowieka, zachowaniu równowagi między wymiarami europejskimi i narodowymi systemu edukacji; naukowość, integracja oraz międzydyscyplinarność treści fachowego przygotowania przyszłego nauczyciela.

Yaksa N.V. All civilization tendencies of Polish education development
All civilization tendencies of Polish education development are analyzed, among which the major ones are: the professional training of the teacher in forming the proper interpersonal relations in educational space, based on tolerance, the understanding of other people, keeping balance between the European and national measurings of educational system, the scientific character, integration and interdisciplinary content of professional training of the prospective teacher.